

Noot : In het artikel "Gent in 1856" wordt er gesproken over de Société Littéraire Gantoise, die gevestigd was in de Sint-Janstraat 18. Deze maatschappij is niet te verwarren met de maatschappij Le Club of Club des Nobles, die als ondertitel had "société littéraire" en gevestigd is in het Hotel Faligan op de Kouter. (zie Pr. Claeys : Pages d'histoire locale blz. 103).

GENTSE STADS- EN BINNENHUISGEZICHTEN IN FUNCTIE VAN DE ADRESKAART

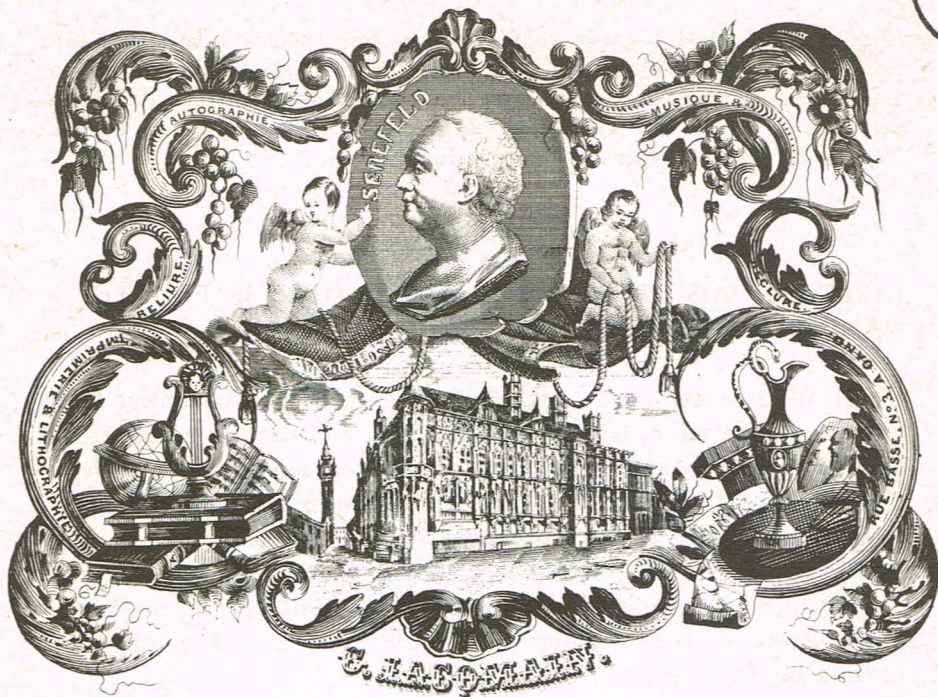
Als er adreskaarten (reklamekaarten) zijn die ons, waarachtige Gentenaars, in alle talen, jaja, aanspreken, dan zijn dat wis en zeker die kaarten waarop bekende of anonieme handen een of ander stadsgezicht afgebeeld hebben. Met name afbeeldingen van gebouwen die mogelijk niet meer bestaan. Waarom we voor die schijnbaar te verwaarlozen dingen dan zoveel belangstelling betonen ? Zeer zeker niet wegens hun veronderstelde iconografische waarde (1), maar veeleer omdat zowel de heemkundige als de volkskundige niet weinig baat hebben bij de bestudering ervan.

Wie degenen waren die in de jaren '40 van de vorige eeuw - want het gros van de bewaarde exemplaren dateren uit die jaren - bij een van de talrijke steendrukkers van de stad een of meer soorten kaarten besteld hebben ? In de eerste plaats waren dat de drukkers zelf, die - wie zich zelf helpt, helpt een goede vriend - hun uiterste best deden om met kwaliteit voor de dag te komen. In de tweede plaats was het het leger horecamensen die met hun litho's probeerden elke concurrent de baard af te doen. Doch over dat legertje straks meer.

Zoals gezegd besteedden onze drukkers een bijzondere zorg aan de afwerking van hun producten, die, zoals te begrijpen is, in groten getale verspreid werden.

Zowel de openbare bibliotheken (G.U.B.) als de private (Mus. v. Volkskunde, Mus. v. Sierkunsten, Hoger St.-Lucasinstituut); zowel de grote als de kleine verzamelaars, allen gingen en gaan er nog prat op de gelukkige bezitters te zijn van rijke of minder rijke collecties kaarten.

Al de drukkers in ogenschouw nemen van wie dergelijke gelegenheidsdruksels bewaard zijn, heeft geen zin. Laten we alleen aan *die* kunstenaars herinneren die werkelijk prachtwerk geleverd hebben : F. & E. Gyselynck, Cammenstraat; P. Vande Steene, Burgstraat 23; de Gebr. Vande Steene, Burgstraat 23; Mertens zoon, Koeistraat 8; T.

Afb. 1. (Verz. M.V.W.).

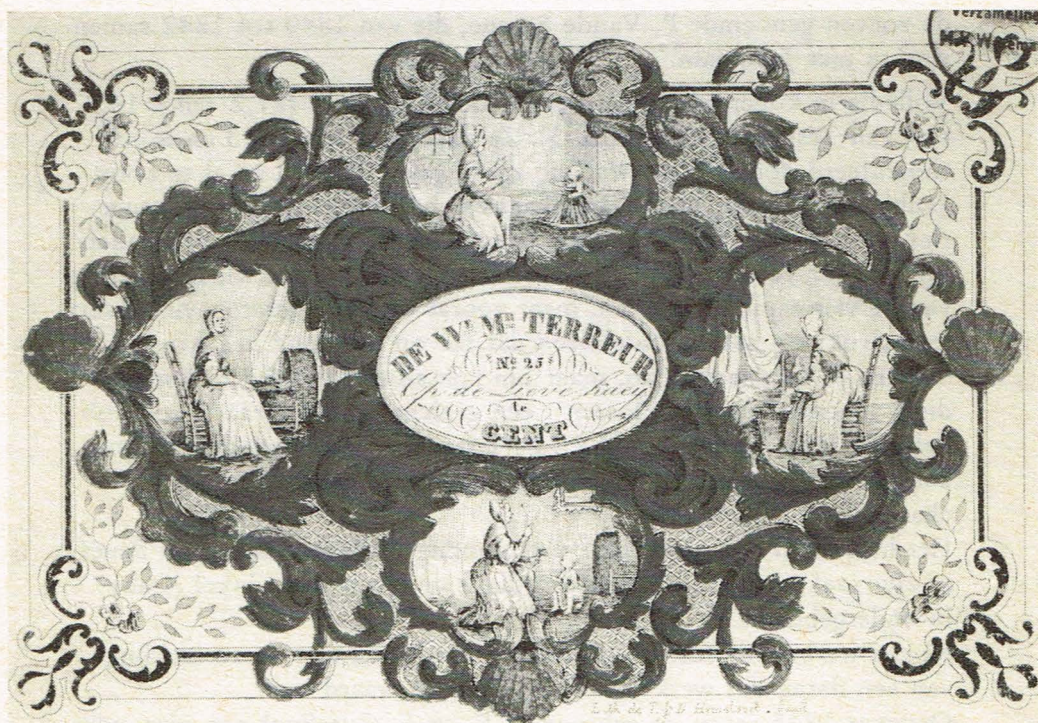
Impens, Reep 42; Ch. Kockenpoo. Oudburg 32; L. Defferez, Zandberg 12; Van Bree, Vrijdagmarkt 23; F. & D. Hemelsoet, Bij St. Jacobs.

Om tweeërlei redenen lieten we na *G. Jacquain* te vermelden. Primo omdat hij ontegensprekelijk de vruchtbaarste lithograaf geweest is en met de Gyselyncks en Defferez tot de knapste vaklui mag gerekend worden. Ontelbaar zijn dan ook de werkjes die zijn naam dragen. Denk maar aan de merkwaardige reeks stadsgezichten (Stadhuis met 2 uitvoeringen; Universiteit; Schouwburg; Gerechtshof; Graslei; St.-Baafskerk; St.-Pieterskerk; enz.), aan de nauwkeurige plattegronden (o.a. van Saurel), aan de prachtige in groot formaat geëxecuteerde chromolitho's episodes uit de Franse geschiedenis uitbeeldend. Secundo omdat we *zijn* adreskaart uitgekozen hebben om op deze plaats gereproduceerd en besproken te worden.

Van het kaartje (15,5 cm x 11,5 cm) zijn ons twee edities bekend; een in twee- en een in drie kleuren uitgevoerd. Van deze laatste (afb. 1) werd het grootste gedeelte van de lijst in goudgeel gedrukt: de erg gestileerde acanthusbladeren, de bloemen, de druiventrossen, de emblemen van de litteratuur, de muziek en de wetenschappen. In koperrood de met acanthusbladeren versierde schelpen, onder en bo-

ven de compositie aangebracht. De rest in het zwart : de teksten die ons alles meedelen betreffende Jacqmains specialiteiten : imprimerie & lithographie, reliure, autographie, musique, réglure en zijn adres, rue Basse n° 3 à Gand. Verder de twee putti waarvan één een gordijn aan het optrekken is en een andere die naar de naam wijst van een in een medaillon geportretteerd personage. Twijfelen is uitgesloten : Jacqmain heeft op zijn manier hulde willen brengen aan degene aan wie hij indirect zijn vakmanschap te danken had : *Senefelder* (2) Het middenveld van de kaart wordt ingenomen door de eveneens in het zwart getekende afbeelding van het Stadhuis. Bemerkt de afwezigheid van de monumentale trap kant Hoogpoort en de aanwezigheid van de door P.-J. Goetghebuer gebouwde "Napoleontische" trap kant Botermarkt. Vergelijk terloops met de afbeeldingen verschenen in G.T. van maart en september '77

Om in de sfeer van de drukkerswereld te blijven, laten we ook *Gregoire Janssens* zijn zegje zeggen. Natuurlijk bij monde van zijn kaartje. Ook dit werkje (14,5 cm x 10,5 cm) (afb. 12) is driekleurig : goudgeel, koperrood en hemelsblauw. Een trompetterende Gentse

Afb. 2. (Verz. M.V.W.).

engel en een door de engel zwaaiende lange wimpel omlijsten een gezicht dat er niet om liegt : links de St.-Pieterskerk; op de achtergrond de alombekende torenrij. Te midden van het landschap de wijde Muinkmeersen. Rechts een trein die de "Zuidstatie" komt te verlaten en - de graveur heeft zijn ogen de kost gegeven - zijn goede (linker)kant houdt. Een bijna identieke gravure gebruikte P. Vande Steene als illustratie van een zijner kaarten.

Janssens, de eigenaar-uitgever van de tweetalige "De Zondagbode, Annoncenblad voor de Stad Gent en derzelver regterlyk arrondissement", 4 bladzijden druks, dagtekent van 1844. Lang was Janssens er de uitgever niet van, want, lezen we, was "het bureel van het Blad gevestigd ter drukkerij van de gebroeders Michiels, Onderbergen 2bis". Op 5 jan. 1896 volgde Em. Adriaensens, 45, Koornmarkt, de Michielsens op.

Een zeer modern aandoende bijzonderheid mogen we niet onvermeld laten. Het blad werd namelijk "Gratis uitgedeeld ten getalle van 600 Exemplaren. Buiten deze kostelooze uitdeeling kan men dit Blad bekomen aen 3.00 fr 's jaers (zegge ZES hele centiemmen per nummer !) voor de Stad en 3,50 fr voor den buiten". De litho is het werk van de zoëven genoemde P. Vande Steene, die van 1840 tot 1842 samenwerkte met Jacquain.

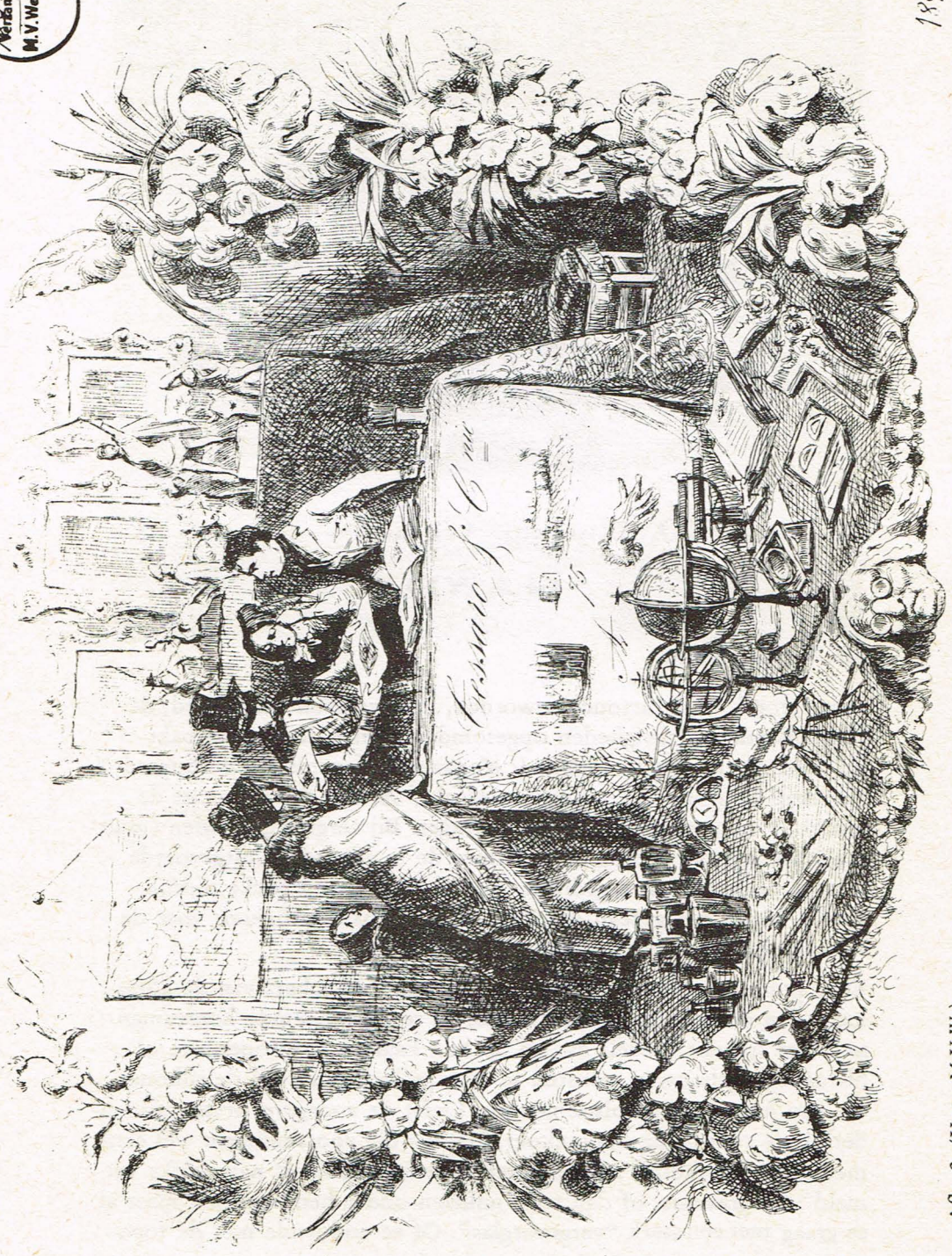
Volledig in koperrood uitgevoerd is de grote kaart (21,2 cm x 14,8 cm) van Tessaro & Cnie (afb. 3). Ze dagtekent van 1843 en is gelithografeerd door *Dillen*. Wat die zg. uitgever Tessaro zo al te koop aanbiedt : boeken, platen, landkaarten, beeldhouwwerken, tekengrief, globen, enz. Om tweeërlei redenen verdient de kaart van naderbij bekeken te worden. Ten eerste wegens de typische klederdrachten van de vier aspirant klanten, maar vooral wegens Tessaro's visitekaartje, gedrukt op het wit tafelkleed dat tot op de grond neerhangt.

Tessaro & Cnie leest u zo, maar om zijn adres te weten te komen dient u een rebus op te lossen : een gezicht op een straat / een dubbelsteen / een buitengezicht / 75 / letter A / een handschoen. Probeer de rebus op te lossen. Hier is het adres : rue / dé = des / champs / 75 / à / Gand.

Het huis heeft een eeuw lang dat nummer gedragen, ook toen Sauer er zijn zaak waarnam. Tegenwoordig is er een textielwinkel (Gaby) in ondergebracht.

Mogen we het hoofdstuk "Drukkers" besluiten met de vermelding van een detail dat werkelijk het vermelden waard is ?

Omtrent 1845 gaven de gebroeders *F. en E. Gyselincx* een uitzonderlijk luxueuze kaart uit (17,5 cm x 13 cm) : gouddruk op gitzwarte

Afb. 3. (Verz. M.V.W.)

Afb. 4. (Verz. M.V.W.)

achtergrond. In 6 cartouches worden, in zilverdruk uitgevoerd, de verschillende bedrijvigheden opgesomd waarmee de zaak uitpakt : Editeurs d'ouvrages littéraires // Magasin de fournitures de bureau // Librairie en gros // Répertoire musical // Atelier de réglure et de reliure // Abonnement à divers ouvrages. Bij vergissing werden (waarschijnlijk op zeer weinig exemplaren) de in zilverdruk uitgevoerde teksten *ondersteboven* gedrukt. Wat natuurlijk een gekke indruk maakt. Hoeft het gezegd dat die weinig talrijke *misbaksels* voor de verzamelaars een zeer gezeerd aas betekenen ?

Even grote, om niet te zeggen nog grotere liefhebbers van de adreskaart dan de drukkers waren beslist de reeds genoemde horecamensen. Het spreekt vanzelf dat zij op hun kaarten geen openbare of historische gebouwen wensten te zien pralen, maar wel de silhouetten van hun eigen etablissementen. Liefst de voorgevel ervan, uitzonderlijk de tuin of de binnenkoer. Dat we die voorstellingen wel eens met de nodige korrel zout moeten aanvaarden, hoeft nauwelijks vermeld : de graveurs, of dan toch enkelen onder hen, werkten maar al te graag met een sterk "vergrootglas". Of ze zodoende met de topo-

grafische waarheid een loopje namen ? Kom, met de heren opdrachtgevers in ons gezelschap kunnen we hun dat beetje vrijheid niet al te kwalijk nemen.

Het valt ons beslist niet gemakkelijk een oordeelkundige en verantwoorde keuze te doen onder de massa (iconografisch ?) materiaal dat hier en elders te wachten ligt om bekend gemaakt te worden. Ere wie ere toekomt. In de Wegwijzer van 1834 troont op de eerste rij van de "Hostelryen, afspanningen en logementen" het hotel "Hôtel der Peêrdenpostery, kauter". Wel kennen we degene welke in de veertiger jaren als dusdanig bedrijvig was : Adolphe Pauw, Kauter 25. Het is zijn adreskaartje dat ons zulks mededeelt (11 cm x 7 cm), auteur onbekend; een schoolvoorbeeld van minutieuze arbeid.

Een heel wat grotere kaart (25,5 cm x 17,5 cm), afgebeeld in G.T. van 1974, blz. 184, ontworpen door B. Fabronius, gelithografeerd door L. Stroobant en uitgegeven door de ons bekende Tessaro, is het vermelden waard al ware het maar wegens de straattoneeltjes waarmee de tekenaar ze om zo te zeggen gestoffeerd heeft : met hun wandelstok gewapende heren, met hun parasol paraderende dames, op Kouterse banken uitrustende paren, een wegrijdende postkoets, ruiters die postboden kunnen zijn.

Ook Ch. Dubus, een van de opvolgers van Pauw, liet door F. en E. Gyselynck een kaartje drukken (15 cm x 10 cm) (afb. 9). U herkent maar al te goed de Hoofdwacht en een gedeelte van het Grand Thé-

Afb. 5. (Verz. D.M.)

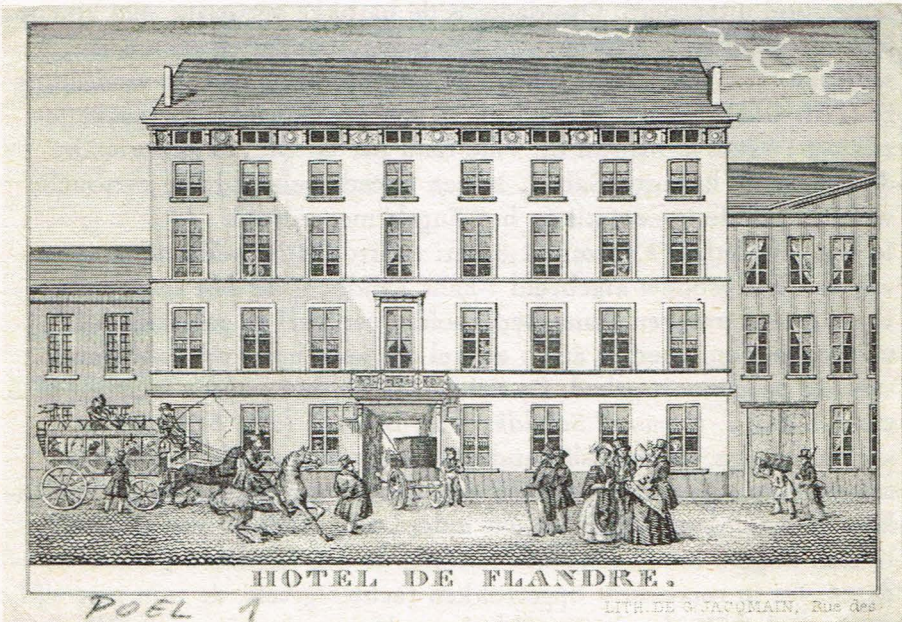
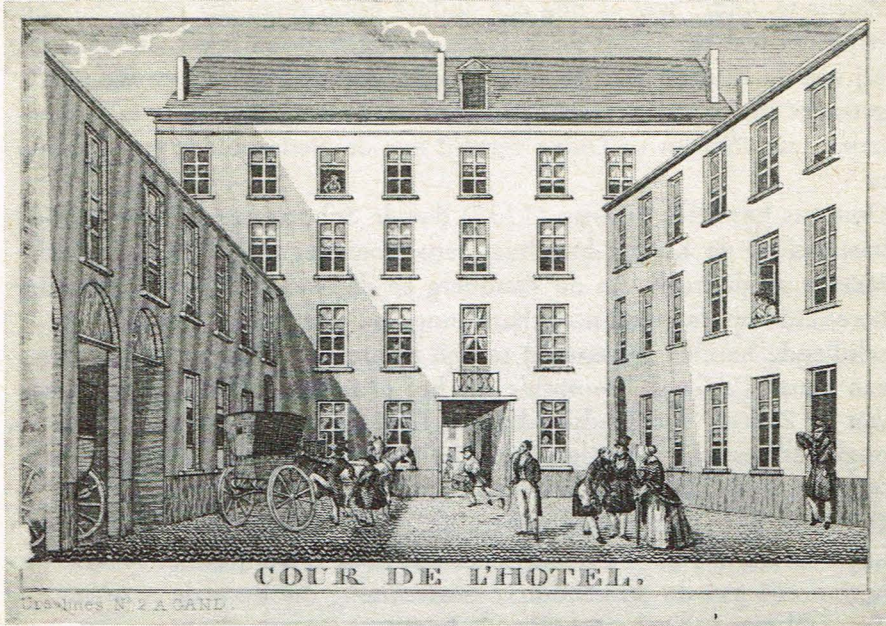
âtre. De op het drukwerkje aangekondigde "Table d'hôte om 1 en om 4 ure in de zomer maenden" wordt maar liefst in 4 talen gepresenteerd.

De kaart onderscheidt zich van de reeds behandelde kaarten van een informatie die we op de achterzijde van het ding aantreffen : onder de titel van "Monuments et objets dignes d'être visités" worden niet weinig bezienswaardige gebouwen van de stad op een rijtje geplaatst. Het Grand Théâtre (natuurlijk !); het Palais de Justice, het Beffroi, het Hôtel-de-Ville, het Hôtel de l'Octroi (Pakhuis), de Jardin Zoologique, de Ruine de St. Machaire (St.-Baafsabdij), en nog veel andere toeristische objecten. De Académie de Peinture et Musée zijn al evenmin vergeten : "On y remarque un tableau de Rubens, des productions de Crayer, Rombauts, Jordans (sic), Porbus (resic), Van Cleef, Duchâtel, Michel Coxcie."

Dit nog ten titel van inlichting : In 1737 herbouwde de Schuttersgilde van St.-Sebastiaan op de Kouter hun Gildenhuis dat ze van 1548 tot 1555 aldaar opgetrokken had. Op het einde van de 18de eeuw verhuurde ze het gebouw aan "Sieur" Désiré Busso, die in een gedeelte van het pand (de 4 traveeën links) een "Poste aux Chevaux" installeerde. Het overige gedeelte (10 traveeën) herschiep hij in een hotel dat vanzelfsprekend "Hof van St.-Sebastiaan" genoemd werd. In 1797 werd hij er de eigenaar van. En de Post en het hotel breidde hij in 1815 uit met de bouw van twee volledige verdiepingen, alzo de mooie gevel van B. De Wilde genadeloos verwoestend. Meteen herdoopte Busso het Hof in "Hôtel de la Poste".

Het is die nieuwe gevel die op de kaart afgebeeld is. Let op : het middengedeelte van het hotel vertoont een vooruitspringend bijgebouwtje, een soort erker, waarvan het platform van een metalen balustrade voorzien is. Dit bijgebouwtje diende oorspronkelijk als woning van de lokaalbewaarder van de Gilde. Naderhand werd deze "conchiergeri" herschapen in een café. Daar werden uiteraard alleen koffie, thee en chocolade, dus geen alcoholische dranken gedebiteerd. Niet voor eeuwig want weldra zal het koffiehuis in een staminee veranderd zijn, een staminee die men ten onrechte "Le Caveau" alias "Het Kelderken" zal betitelen. Wat de Gyselyncks vergeten tekenen hebben is de tafel die zich voor Het Kelderken bevond en waaraan een publieke schrijver druk bezig is een paar klanten schrijvend te woord te staan. Op een bepaald ogenblik (1849) scheurde de "Poste aux Chevaux" zich van het hotel af, stak zich in een nieuw kleedje om veilig onderdak te verlenen aan de vereniging "Union". Tegenwoordig maakt het gebouw deel uit van de Handelsbeurs.

Afb. 6. (Verz. D.M.)

“Sieur G. Oldi” was er nog een andere horecaman die gedurende een bepaalde tijd het Hôtel de la Poste opengehouden heeft. In welk jaar hij van de Kouter naar de Nederpolder verhuisd is hebben we niet getracht uit te vissen. Wat een hele boel belangrijker is, is te achterhalen wat vóór en na Oldi's verblijf aan de Nederpolder zoal geschied is.

Omtrent hetzelfde tijdstip (1737) dat de Schuttersgilde van Sint-Sebastiaan op de Kouter hun huis heropbouwde, trok J.-B.-I. Vanden Meerse op de hoek van de Zandberg en de Nederpolder een luxueus herenhuis op dat men naderhand nog zou uitbreiden. Na door verschillende handen gepasseerd te zijn kwam het complex in het bezit van baron Casier de Hemptine die het prompt ter beschikking stelde van de Zusters der Kindsheid Jesu. Tijdelijk brachten deze er een ooglijdersgesticht in onder. Zoals bekend zijn het bejaarden die er tegenwoordig hun thuis hebben.

Doch eer het zover kwam richtte de zoëven genoemde Oldi er een hôtel-restaurant in. Twee adreskaarten door onze hotelier verspreid herinneren aan de onorthodoxe bestemming die door de man aan een deel van het gebouw gegeven heeft.

Een van de kaartjes (12 cm x 8 cm) (G. Jacquain) is grotendeels in koperrood uitgevoerd. Overdadig is de barokke versiering met zijn op leeuwen gelijkende figuren, zijn bloemenguirlandes, vruchten en schelpen. Een Atlas torst een brede omlijste plaat met de vermelding HOTEL OLDI op zijn schouders. In een ovaalvormige cartouche lezen we : “Près la Maison de Ville tenu par G. Oldi ex-propriétaire de l'Hôtel de la Poste Gand”. In een tweede gelijkaardige cartouche wordt dezelfde informatie in het Engels meegedeeld.

In een mini-litho (2,4 cm x 1,8 cm; zwartdruk) worden de twee gevels van het gebouw afgebeeld : kant Zandberg de drie trapgevels van elk drie traveeën; kant Nederpolder een veel te geïdealiseerde voorstelling om goed te zijn : zoveel traveeën heeft de hoofdgevel van het pand nooit gehad. De lithograaf van het tweede kaartje (11,5 cm x 8 cm; J. Hegen & Schildknecht, Brussel) (afb. 5) is heel wat secuurder, dus waarheidslievender, te werk gegaan. Ze is eveneens tweekleurig : lijst in koperrood; een gezicht op de tuin en de binnenkoer in zwartdruk. Zoals we dat inderdaad schilderachtig decorum te zien krijgen kunnen we het vandaag de dag in natura gaan bewonderen. De in rococostijl opgetrokken (achter)gevels, de tuin met zijn vijver. Enkele treden hoger op de koer die van de tuin gescheiden is door een smeedijzeren balustrade. Bemerkt verder de even kunstvol gesmede balustrade aan de trap rechts en aan het balkon boven de

Afb. 7. (Verz. M. V. W.).

koetspoort. Ook de koets die wacht om bespannen te worden. En de St.-Baafstoren op de achtergrond. Hegen & Schildknecht hebben waarachtig geen detail over het hoofd gezien !

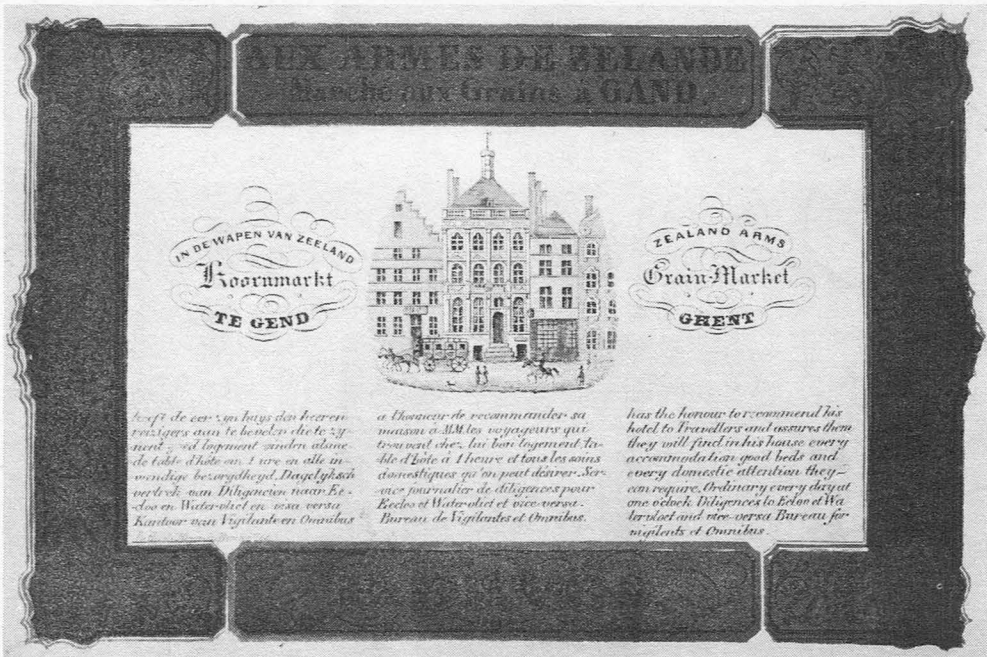
De gevel van het "Hôtel du Comte d'Egmont, Petit Marché aux Grains à Gand afgebeeld op een kunstig uitgevoerd kaartje (11 cm x 8,2 cm door *F. & E. Gyselynck*) (zie G.T. 1975 blz. 207) lijkt slechts van (heel) ver op die van "Den Enghel" die we al kuierend langs de Graslei kunnen bewonderen.

Op de hoek van de Crommesteeg (nu St.-Niklaasstraat) en de Kleine Koornmarkt (nu Cataloniëstraat) trok de meer dan bekende bouwmeester Christoffel Vanden Berghe - dezelfde die ons Schippershuis optrok - in 1527 voor rekening van de Metsers een gildehuis op dat beslist een parel van laat-gotische kunst mocht genoemd worden.

In 1539 door Keizer Karel verbeurd verklaard werd het Metsershuis openbaar verkocht. Onder degenen die het gebouw naderhand bezaten of bewoonden dienen de twee befaamde Gentse drukkers Cornelis en Gelein Manilius vermeld te worden, stadsgenoten die we zo goed kennen ter wille van de talrijke Gentse almanakken die decennien lang van hun persen kwamen. Reeds in de 17de eeuw werd het pand in een hotel omgetoverd uitstekend "Den Prince Vaudemont". Weldra zou de prins de plaats moeten ruimen voor een graaf : Graaf van Egmont. In 1852 vond een der elkaar opvolgende hoteliers het nodig het aangezicht van zijn etablissement op de bekende 19de-eeuwse manier te moderniseren. De te veel uitstekende stenen versieringen werden gewoon weggekapt om, wat na de schoonmaak overbleef, met een dikke kalklaag te overdekken. Die aartslelijke bepleistering heeft niet verhinderd dat het gewezen Metsershuis sedert 4 april '77 op de lijst van de beschermde stadsgezichten geplaatst werd. Inmiddels uitgevoerde herstellingen (verwijderen van de kalklaag) brachten aan het licht dat men in 1852 de oorspronkelijke gevel (behoudens de nu verdwenen architectonische versieringen) niet vernield werd. O.a. legde men een in steen gebeiteld schild (van de metsers ?) bloot.

Het Metsershuis dat aan de Graslei te pronken staat - ten onrechte "Den Enghel" uitstekend, is een trouwe nabootsing van het echt huis dat even voor de Wereldtentoonstelling van '13 verwezenlijkt werd.

De oudste ons bekende kaart bestaat uit twee luiken (12,5 cm x 8,5 cm; *G. Jacquemains*) en dagtekt van 1838 of vroeger (afb. 6). Ze staat op naam van "Hôtel de Flandre; Flanders Hotel; L. Dubus;

Afb. 8. (Verz. M.V.W.)

Gand; Ghent". Zonder enige twijfel een verwant van de ons bekende Charles.

Om drieërlei redenen gunnen we de litho een plaats in de galerij der merkwaardige Gentse adreskaarten. Primo wegens de waarheidsgetrouwe weergave van het gebouw. Secundo wegens de afbeelding van de binnenkoer en de toneeltjes die zich hier zogoed als voor het huis afspelen. Tertio wegens de opsomming van "Monuments et Etablissements publics A Visiter" waarmee een der achterzijden van het drukwerkje letterlijk gevuld is. Liefst 26 aanbevolen bezienswaardigheden waaronder La Citadelle, L'Institut des sourds-muets, La Maison van Artevelde, Le Grand Bassin, Le Théâtre Rhétorique. Een N.B. herinnert eraan dat "Il y a ensus plusieurs belles manufactures et des Cabinets de tableaux". In een tijd dat nog geen sprake was van een Ministerie of een Bureau voor Toerisme kan een door een hotelier genomen initiatief alleen maar verwondering baren en bewondering afdwingen. Zoals men weet verleent het gewezen hotel tegenwoordig onderdak aan financiële instellingen : Crédigand, Cooreman en Saverys en nog een paar kleinere zaken.

Van oudsher waren de Koornmarkt en de erin uitkomende straten (Kleyne Koornmarkt; later Cataloniëstraat), Klein Turkije met als

M.V.W.
Verzamelings

HÔTEL DE LA POSTE

Table d'hôte
à 1 heure et
à 4 heures
pendant les
mois d'été.

TABLE D'HÔTE
um 1 und
um 4 Uhr
während den
Sommermonaten.

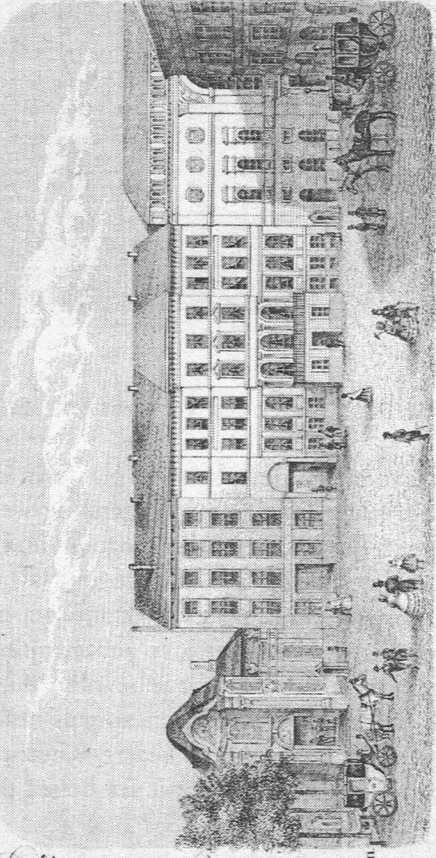

Table d'hôte
at 1 and 4
o'clock during
the summer
months.

TABLE D'HÔTE
om 1 en om
4 ure in de
zomer
maenden.

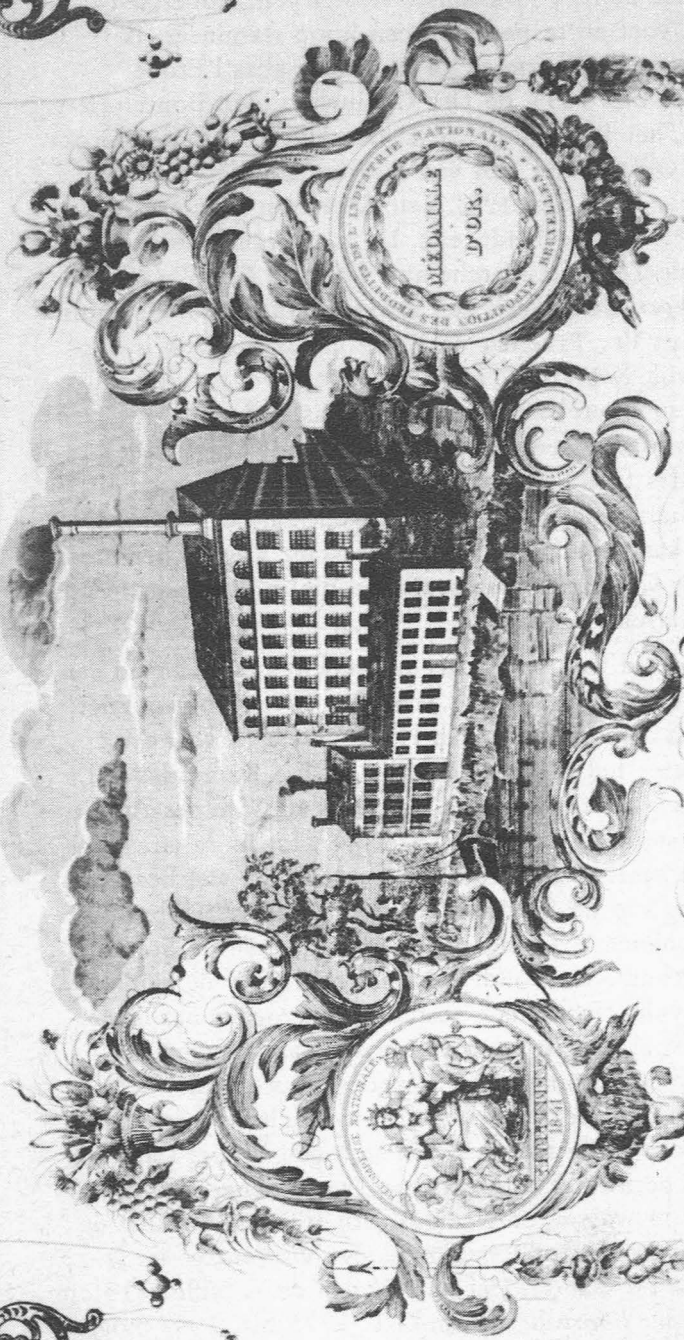
CH. DUBUS,
Place d'Armes
CAND.

Lith. et Sculp. Godefr. Gaud.

Aff. 9. (Verz. M.V.W.)

verlengstuk het Gouden Leeuwplein, de Donkersteeg en de Hooiaard, de verzamelplaats van Gents voornaamste Hostelryen, Aubergien daer men logeert te voet en te peerd en een hoop staminees. Ik denk onwillekeurig aan de Kleine en Grote Sterre alias l'Etoile (kaartje in G.T. 1974 blz. 159), de Dry Coninghen, den Bonten Hert, den Rooden Leeuw, het Bourgoins Cruys, den Haesewind, den Grootten en den Kleinen Olifant, het Hof van Weenen alias la Cour de Vienne (kaart in G.T. 1974 blz. 199), den Graaf van Egmont, het Daembert, de Waepen van Zeelandt, enz. De kaart van laatstgenoemd hotel "Aux Armes de Zelande, Marché aux Grains à Gand" (afb. 8; 13 cm x 8,7 cm; *Hegen Bruxelles* een juweeltje van litho. Het huis is het enige Vry Huys Vry Erve dat de Koornmarkt nog rijk is. Opgetrokken in Lodewijk XIV-stijl (1702) mag zijn gevel tot de schilderachtigste van de stad gerekend worden. Helaas, sedert de gewezen bokser Tyncke het verlaten heeft werd het Huys hoe langer hoe meer door de tand des tijds gehavend. Reeds sedert lange jaren zit de ontWAPENde schoonheid in een lelijk houten harnas geprangd. Hoe jammer ! Het kaartje is niet alleen interessant wegens het mooi vignet maar evenzeer wegens de aanbevelingen die in drie talen "den heeren reizigers" verstrekt worden.

In mindere mate bedeed was de Kouter die mocht prat gaan op een Hof van St.-Sebastiaen, een Franschen Schilt, een Waepen van Engeland beter bekend als "Boerenhol", een Hôtel Royal en veel druk bezochte koffiehuisen : het Café Montmorency, het Kafé-huys der Arcaden, der Bellevue, het Café Suisse, de Nouveau Café des Arcades, enz. Een derde trefpunt van horecabedrijven zal in de jaren '30 ontstaan dank zij de aanleg van de spoorweg, de bouw van het (Zuid) station en de opening van de Statiestraat die de "Statie" verbond met het meteen geschapen Arteveldeplein. Allemaal aan de Statiestraat rezen uit de grond Den Gouden Arend, het Hôtel de Hollande, A la grande Cour royale "Estaminet, restaurant et logement; Table d'Hôte à l'heure" (nogal wat te "grand" op zijn kaart afgebeeld), het Hôtel de la Cour de Commerce, A la petite Cour royale "Estaminet et logement au coin de la nouvelle rue conduisant à la Station du chemin de fer" (om zeker niet verloren te lopen !), het Café de l'Europe. Coin de la petite rue de la Station (werd Schepenvijverstraat), de Descenté du Wagon, en last bust not least "A la Ville de Termonde; Estaminet Logement Restaurant vis-à-vis l'entrée de la Station de chemin de fer Gand". Het kaartje van deze "ville" (13 cm x 9 cm; lith. de *Vander Poorten*; afb. in G.T. 1975 blz. 204) mogen we niet achteloos voorbijgaan. Dat men het hotel zo maar niet voor

Filature de Coton et Tissage mécanique

CARRELLERIE BOSSCH
A. GAND.

LEPPE DE S. JOHANNES BOSSCH

Afb. 10. (Verz. M.V.W.)

de grap "de Termonde" genoemd heeft mag blijken uit het feit dat Gent de ene terminus en Dendermonde de andere was van het spoorwegvak dat op 28 sept. 1837 feestelijk ingeluid was geworden. Het in beeld gebracht station is natuurlijk de eerste uitgave ervan. Achter het gebouwtje zijn een stoom uitbrakende locomotief en verschillende spoorwagens te zien en op de achtergrond de schoorstenen van de aan de St.-Pietersnieuwstraat gelegen fabrieken.

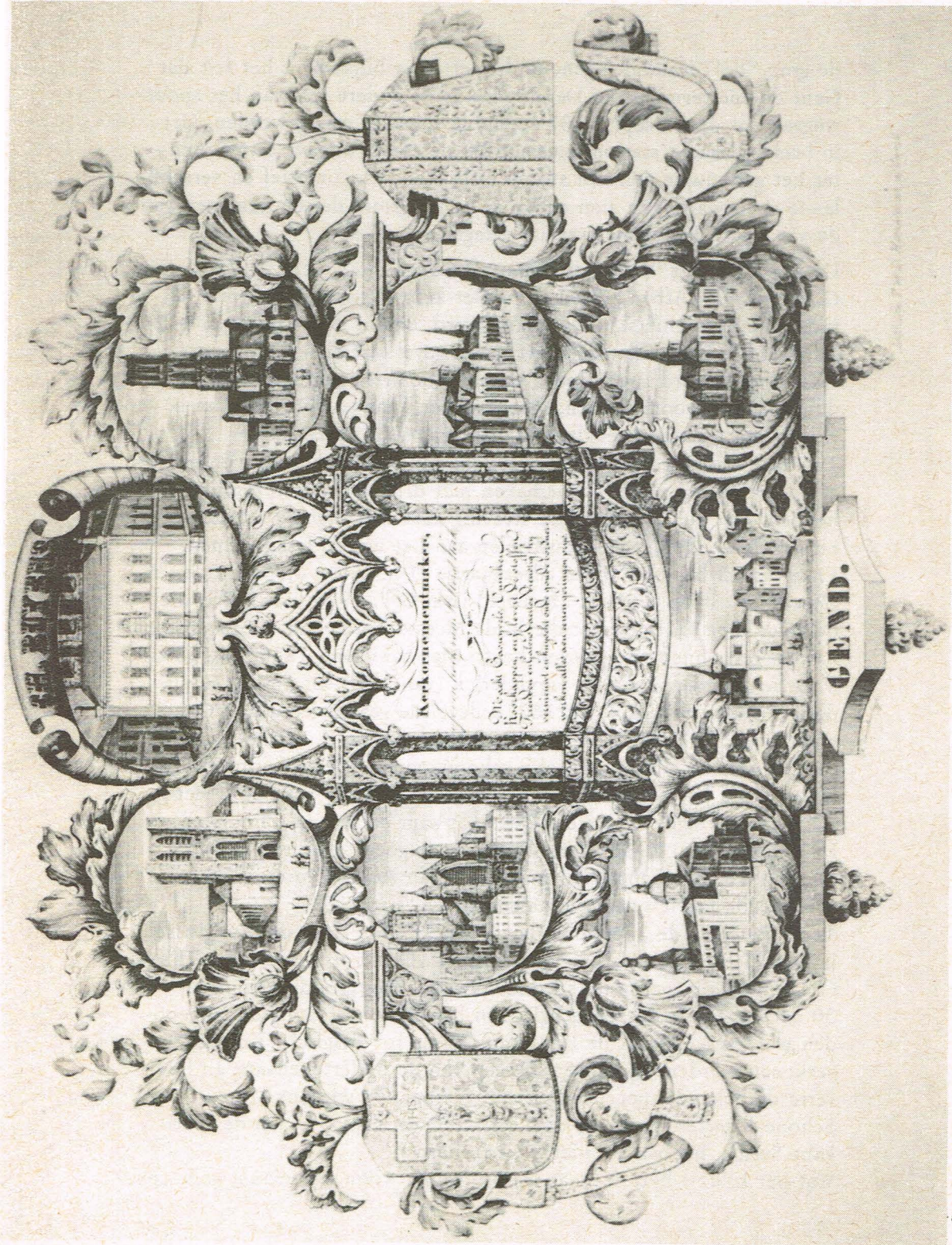
De kaart van het "Hôtel du Chapeau Rouge" (22,5 cm x 17,5 cm; G. Jacqmain) (Afb. 7) laten we u niet kennen omdat het hotel destijds ook Kruidenierskuis genoemd werd, omdat A. Dürer er in 1521 gelogeed heeft, omdat de kaart u een gevel laat zien die op pure fantasie gebaseerd is of omdat we een door vier paarden bespannen diligence zien voorbijhollen, maar wel om eens en voor altijd te bewijzen van welk een gehalte het werk van J. Jacqmain is.

Tot daar een zeer onvolledig overzicht van wat de horeca-mensen zóal op het gebied van reclamemaken met drukwerk verwezenlijkt hebben. Met een nog mindere streving naar volledigheid zullen we nu enkele handelslui en industriëlen aan het woord laten komen.

François Scribe zoon wiens adreskaartje (10,3 cm x 6,8 cm; F. en E. Gyselynck) sterk vergroot afgebeeld is in G.T. 1976 blz. 198 is niet de enige fabrikant geweest die in de Meeste Toren van 's Gravensteen katoen gesponnen en geweven heeft. Met name van 1836 tot 1852. Voor hem deden dat F.H. Heyndericx (van 1798 tot 1800); Heyndericx' zoon (van 1800 tot 1827); dezelfde geassocieerd met Couvreur (van 1827 tot 1836). In 1853-1854 deelde F. Scribe zoon de directie van de fabriek met zijn schoonzoon H. Delise-Scribe. Deze laatste deed het zonder zijn schoonvader van 1855 tot 1867. Het jaar daarop volgde A. Lutens-Delise op zijn beurt zijn schoonvader H. Delise op om de spinnerij-weverij voor goed te sluiten in 1885. Stippen we volledigheidshalve aan dat Van Acker-Ceuterick en Cie een tweede fabriek deden draaien van 1827 tot 1837.

Toen direct na de Septemberdagen van 1830 er door de orangistische industriëlen (J. Rosseel, J. Voortman, L. Delecroix, Lousbergs-Thiry, C. De Bast, e.a. gerugsteund door talrijke grootgrondbezitters, op 30 december een verzoekschrift aan het Nationaal Congres aangeboden werd vragend dat de Prins van Oranje tot Belgische Koning zou verkozen worden, was F. Scribe een van de ondertekenaars. In hoeverre de bekende mecenas Fernand Scribe, aan wie ons Museum voor Schone Kunsten zoveel te danken heeft, verwant was aan de fabrikant Scribe, hebben we niet kunnen nagaan.

Wat het kaartje betreft staat *werktuigelijke voor met stoom gedreven*.

Afb. 11. (Verz. M.V.W.)

Dit nog : F. en E. Gyselynck drukten voor onze Scribe een ander kaartje met hetzelfde vignet doch met deze enigszins gewijzigde tekst : Filature et Tissage mécanique de coton / F. SCRIBE. / au chateau des Comtes de Flandre (gravenkasteel) / A / Gand.

Toen op 3 april 1829 de "Société Industrielle" gesticht werd met als voorzitters J. Rosseel en G. Bossaert en als penningmeester Jean de Smet-de-Naeyer werd Scribe als commissaris aangesteld tegelijk met F. Lousbergs, B. De Pauw e.a.

We vermeldden zoëven C. De Bast. Ook van deze fabrikant is ons een pracht van een kaart bekend. Weeral eens een werk van G. Jacquemain (21,5 cm x 17 cm) (afb. 10). Het vignet stelt de fabriek voor gelegen aan de Coupure 84. De man zelf bewoonde het huis ook aan de Coupure in nr. 18. Door de kaart vernemen we verder dat De Bast in 1841 te Brussel een gouden medaille als "récompence nationale" verwierf.

Een beslist eigenaardig kaartje mag dat genoemd worden dat we als Afb. 4 produceren (11,5 cm x 10 cm; drukker onbekend) en dat als het ware een spoorslag is om een brokje waarachtige Gentse geschiedenis uit de doeken te doen.

Noch de karige tekst noch enig uithangsbord laten ons toe te vermoeden wat er zoals in de "magasins" te vinden is. Nochtans weet ieder die ooit de naam van Pol. De Schaphelaere horen uitspreken heeft dat het om rubberartikelen te doen is.

Donatus De Schamphelaere was een boerke geboortig uit Vurste (9 mei 1810) die in 1838-39 naar Gent trok om daar, naar hij hoopte, fortuin te zullen maken. Een dom boerke was Donatus allerminst want - waar had hij die warenkennis opgedaan ? - in 1849 stichtte hij in het huis gelegen aan de Schepenhuisstraat 20 de eerste rubberfabriek van het land. A propos van dat boerke mag ik u een onuitgegeven anecdote niet onthouden, die gedurende lange tijd in de familie de ronde heeft gedaan. "Donatus verliet zijn geboortedorp met gans zijn vermogen geknoopt in een grote boerenneusdoek; een fameus aantal goudstukken. Op de Koornmarkt aangeland overkwam hem de ergste ramp die een boerke kan overkomen : zijn neusdoek scheurde en al zijn goudstukken kwamen op de straatstenen terecht." Toen de verteller van de anecdote zover gekomen was stelde hij zijn toehoorders de volgende nogal pertinente vraag : Wat denkt ge nu dat Donatus deed ? Natuurlijk klonk het antwoord eenparig : Hij grabbelde zo vlug hij kon naar zijn lieve goudstukken. "Mis !", lachte de verteller : "Prompt trok Donatus zijn wijde mantel uit en bedekte er zijn schat mee. Dan haastte hij zich met spoed de niet be-

dekte stukken op te rapen. Want, dacht hij, anderen zouden hem misschien bij dat rapen te behulpzaam kunnen zijn. Wat tot dan toe veilig onder de mantel gelegen had kon de man nu op zijn dooie gemak stuk voor stuk opbergen." Deze sappige anecdote die wonderlijk op een legende uit Jan de Lichte's leven en op Gezelle's Boerke Naes gelijk vertelde men alleen maar om te onderstrepen hoe uitgeslapen de stichter van de eerste gutta-perchafabriek wel geweest was. Of het Donatus of zijn zoon Polydoor geweest die de zaak naar de Veldstraat overbracht weten we niet. Zeker is dat het adreskaartje een gevel laat zien met zes traveeën in plaats van vier. Dat het overigens niet ouder kan zijn dan 1875 wordt bewezen door de aanwezigheid van de voorbijrijdende paardetram.

Pol. overleed op 8 jan. 1904. Zijn zoon Oswald Joris nam de zaak over maar liet uit piëteit voor degene die ze zo bloeiend gemaakt had zijn vaders naam op de gevel van het huis staan. Was het omdat zijn vrouw een Nederlandse was dat hij een overtuigde flamingant en meteen een ijverige Willems-Fondser werd ? Hoe dan ook ontpoppte Oswald zich als een ware mecenas die alles veil had om zijn volk lijfe-

Afb. 12. (Verz. M.V.W.)

lijk, zedelijk en geestelijk te verheffen. Na zijn dood (7 sept. 1937) volgde zoon Oswald II hem op. Na dezes overlijden (11 sept. 1962) werden de deuren van het bedrijf onwederroepelijk gesloten, een bedrijf dat voor meer dan drie generaties Gentenaars een uitermate druk bezochte plaats was geweest. Een schoenwinkel (Salamander) kwam in de plaats van de rubberwinkel. Sedert onlangs heeft een confectiezaak (Witteveen) er zich komen nestelen. Een folkloristisch nootje : Wat voor de Engelsen Franse gummidingetjes zijn en voor de Fransen Engelse, waren voor de Stropjes "sganfelirkes". Twee winkels gelegen aan de Bennesteeg, waarvan een het achterhuis van de zaak aan de Veldstraat was, dragen nog steeds Pols naam : een wel verdiende hulde gebracht aan degene die een industrie wist groot te maken, een industrie die de bakermat geweest is van wat we tegenwoordig kennen als Bergougnan Benelux.

Ch. Buyens was een van de zes kerkormamentmakers die in de jaren '40 te Gent hun beroep uitoefenden. Hij woonde "op den hoek van H. Kerstkerk n° 6 bis". De kaart (21,5 cm x 18,5 cm; *T. & D. Hemelsoet*) die hij in omloop bracht, mag geruust wedijveren met wat van Jacquemains pers kwam. We herkennen reeds op het eerste gezicht de zes voornaamste Gentse kerken en het Bisschoppelijk Paleis. Vooral onze aandacht verdient de afb. van de 7de kerk onderaan de compositie : de H. Kerstkerk : omdat Buyens' huis er een plaats op gekregen heeft. Wat uit de handen van de borduurder komt vergeet de kaart "à sa façon" niet mee te delen : "Maekt Casuyvels, Tuniken, Koorkappen, enz. levert de stoffen, Frienden en Galons daertoe dienstig; hy vernieuwt en kuyscht oude goude borduurwerken, alles aen eenen geringen prys." (afb. 11)

Het laatste kaartje dat we de revue laten passeren is meer een curiosum dan een document. Een enig kaartje dat ons verklapt dat onze stad in de veertiger jaren alleszins één baby- en kleuterbewaarpplaats rijk geweest is (vanzelfsprekend waren en meer).

De naar onze smaak met te veel goud versierde kaart (14 cm x 10 cm; *T. & D. Hemelsoet*) (Afb. 2) nodigt ons door middel van vier tot de verbeelding sprekende miniatuurtjes uit een kijkje te komen nemen in Mevrouw Terreurs binnenhuisje. U ziet met een oogopslag hoe menigvuldig de zorgen zijn die door de weduwe aan het jonge volkje verstrekt worden. Hoe het in zijn wiegje slapende wicht bewaakt wordt. Hoe zorgzaam het hagelwit linnengoed geborgen wordt. Hoe de vrouw een kind in een "keve" leert lopen. Hoe ze het leert op het potje te zitten terwijl ze met een "kloterspaan" ijverig aan het rammelen is. Ontegensprekelijk een aardig drukwerkje. Een groot

geluk dat we weten dat de We Mr. Terreur, n° 25 Op de Lieve Kaeij heel wat minder "terribel" met het jeugdig volkje omgaat dan de naam van wijlen haar man zou kunnen doen vermoeden.

NOTEN

1. Omtrent 25 jaar geleden onderwierp de Archivaris van het Stadsarchief de Atlas Goetghebuer aan een grote schoonmaak : al de zaken die de naam van topografisch document niet verdienden werden uit de verzameling gehaald en gedeeltelijk naar de afdeling "reserve" versast of geschonken aan de Bibliotheek van de Oostvlaamse Volkskundigen.
2. Alois Johann Nepomuk Franz SENEFELDER (Praag 6 nov. 1771 - München 26 febr. 1834) is de uitvinder van meerdere drukprocedé's waaronder de lithografie en de autografie. Tevens legde hij zich toe op de kleurendruk. Het ligt er dik op dat Jacquain zijn meester Senefelder (door de lithograaf foutief gespeld) een eerbiedige hulde willen brengen heeft. Op een bepaald ogenblik heeft T. Impens hetzelfde gedaan.

BIBLIOGRAFIE

Bouwen door de eeuwen heen, 4na, Gent 1976
H. van Duyse, Le Château des Comtes de Gand Anvers 1892
Eeuwfeest van het Willems-Fonds, Gent 1951
V. Fris, De oude Straatnamen van Gent, Gent 1925
Krant-artikelen Pr. Claeys P. Kluyskens A. van Werveke
Fr. de Potter, Gent
J. de Waele & A. van Werveke, Le Château des Comtes de Flandre à Gand, Gand 1923
Wegwijzers van Gent

M. VAN WESEMAEL.

DE ST.PIETERSKAPEL IN DE ST.AMANDSSTRAAT TE GENT

Voorgeschiedenis

De St.Quintinskapel zou rond 1300 gesticht zijn door de abt van de Benedictijerabdij van St.Pieters, abt Arnoldus van Zwijnaarde. Daarbij was een kluis gevestigd. In de 15° eeuw werd deze door vrouwen betrokken (1).

In het "Verkoopregister van geestelijke goederen, 1580" dat berust in het Stadarchief te Gent lezen we dat de St.Quintinskapel samen met de abdiigoederen werd geconfisceerd.

De bidruimte werd niet meer als kapel gebruikt maar was als opslag-